

Діагностування спеціалізовано-професійної компетенції майбутніх учителів музичного мистецтва засобами гітарного мистецтва

О. О. Матвєєва, А. В. Мартем'янова

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна
Corresponding author. E-mail: oamat@ukr.net, amaliya.fiesta@gmail.com

Paper received 28.04.18; Accepted for publication 03.05.18.

<http://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-164VI68-08>

Анотація. У статті дано визначення складу компетенції, що поєднує знання, уміння, навички, що виявляються у навченості студентів, ціннісні орієнтації й особистісні якості. Запропоновано її графічне зображення у вигляді діаграми Ейлера-Венна. Визначено спеціалізовано-професійну виконавську компетенцію майбутніх учителів музичного мистецтва, що включає компетенції: сольні (інтерпретаційну, аналітичну, технічну, сценічну) й ансамблеву. Дано приклади засобів її діагностування на заняттях з дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)».

Ключові слова: склад компетенції, спеціалізовано-професійна виконавська компетенція, майбутні учителі музичного мистецтва.

Вступ. Інтеграція України в європейське співтовариство, соціокультурні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлюють реформування вищої освіти, зокрема професійної підготовки майбутніх учителів музики у педагогічних університетах. З огляду на це, актуальною є проблема підготовки майбутніх учителів музики засобами гітарного мистецтва, оскільки сучасне гітарне мистецтво України знаходиться у руслі новітніх досліджень європейської гітарної школи, поєднуючи здобутки європейської та національної музики. К. Цепколенко, аналізуючи обстановку у музичному суспільстві України відзначає, що на сьогодні гітарне мистецтво досягнуло найбільшого розвитку від коли воно з'явилося на теренах сучасної України [2, с. 112]. Це актуалізувало підготовку майбутніх учителів музики, основним інструментом яких, є гітара.

Короткий огляд публікацій за темою. Дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва ґрунтується на положеннях і висновках наукових праць, спрямованих на забезпечення ефективності процесу навчання та якості його результатів (В. Безпалько, В. Лозова, Н. Ничкало, Л. Одерій, В. Онишук), реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів (Н. Бібік, В. Гриньова, О. Савченко, Л. Хоружа).

Змістові основи професійної освіти майбутніх учителів музичного мистецтва висвітлено у дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема з таких аспектів: теоретичних концепцій професійної підготовки вчителів музичного мистецтва (А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова); упровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва (Е. Карпова, М. Михаськова, І. Полубояринова, Т. Пляченко); формування професійної компетентності засобами мультимедійних технологій (Л. Гаврилова); професійної підготовки майбутніх учителів до музично-педагогічної діяльності (А. Болгарський, О. Реброва, Т. Рейзейкінд, О. Хижна) та ін.

Суттєвим внеском у розвиток методологічних досліджень в галузі музично-виконавської підготовки фахівців з класичної гітари є методичні розробки з

створення композицій О. Віницького, В. Молоткова, В. Манилова, І. Варфоломеєва. У вдосконаленні художньої техніки гітариста та формуванні специфічних рис творчої особистості виконавця у процесі інтерпретації музичних творів значними для вивчення є сучасні методи О. Потоцької, Р. Таранова, Т. Сирятської.

Мета – визначити склад компетенції, спеціалізовано-професійну компетенцію майбутніх учителів музичного мистецтва та засоби її діагностування на заняттях з дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)».

Матеріали та методи. Застосовували такі методи: аналіз; синтез; порівняння; визначення; діагностування, що включало: опитування (письмове у вигляді опитувальних листів й усне – бесіда) та аналіз творчих завдань (есе, презентацій, колективних проєктів, самостійно вивчених творів).

Результати та їх обговорення. Компетентний учитель музичного мистецтва має володіти компетенціями в різних галузях своєї діяльності: педагогічній, виконавській, організаційній, комунікативній тощо. Цілісна компетентність випускника може і повинна складатися з компетенцій, що її визначають, а її сформованість стає інтегрованою якістю особистості, новим результатом її сформованості.

На підставі аналізу визначень понять «компетенція» та «компетентність» у Законі України «Про освіту» (2017), Національній рамці кваліфікацій (2011) було визначено склад компетенції, що виявляється через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості й дозволяє розуміти їх як рівнозначні (тотожні), що мають однаковий обсяг, але зміст їх фіксує різні ознаки. Кожна компетенція має свій склад (елементи) – знання, уміння, навички, що виявляються у навченості студентів, а також, ціннісні орієнтації й особистісні якості. Зв'язки між тотожними поняттями, за допомогою теорії численності, можна зобразити у вигляді діаграми Ейлера-Венна. Якщо знання позначити літерою А, розуміння – В, уміння – С, цінності – D, інші особистісні якості – Е, то оскільки мова йде про один і той же предмет – компетенцію, обсяги понять А, В, С, D, Е повністю збігаються. Але їх зміст визначає різні ознаки цього предмету [1, с.189] (див. рис. 1.).

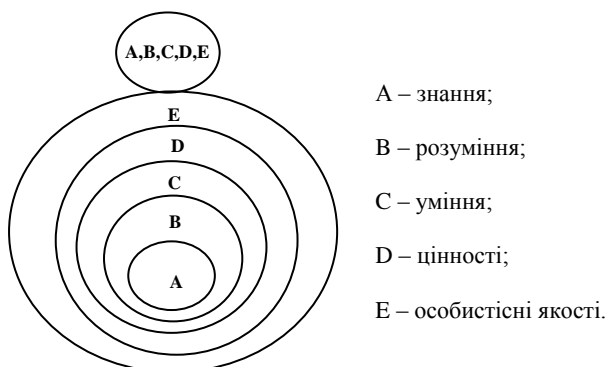

Рис. 1. Зв'язки між компетенцією та її складниками (знання, уміння, цінності, особистісні якості).

На підставі «Методичних рекомендацій із розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід)» Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України (2013) вважаємо, що спеціалізовано-професійна компетентність учителя музичного мистецтва є поєднанням музично-теоретичної, музично-виконавської й музично-методичної компетенцій. Відповідно до положень музикознавства, згідно з якими музичне виконавство існує в трьох основних видах – сольному, ансамблевому й колективному, було визначено та структуровано спеціалізовано-професійну виконавську компетенцію, що включає компетенції: сольні (інтерпретаційну, аналітичну, технічну, сценічну) й ансамблеву.

Для визначення сформованості, зокрема, інтерпретаційної компетенції, що входить до складу спеціалізовано-професійної компетентності учителя музичного мистецтва, застосовували діагностику результатів діяльності студентів, розуміючи, що вона складається з діагностування знань, сформованості умінь, діагностуванні цінностей, особистісних якостей.

Для діагностування результатів освіти майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено продукти діяльності студентів, що мають критерії прискореної обробки.

До продуктів діяльності відносимо результати самостійної роботи студентів, що виявляються у формі презентацій, колективних проектів, самостійно вивчених музичних творів, підготовки есе тощо. Кожен із видів самостійної роботи характеризується за засобами визначення сформованості компетенцій: у процесі бесіди викладача і студента; шляхом застосування комп'ютерних програм для створення презентацій (пошукових, візуалізуючих, тощо); у процесі виконання музичних творів. Коротко розглянемо їх.

Есе – невелика за обсягом самостійна письмова робота (1 – 2 стор.) вільної композиції на тему, запропоновану викладачем. Мета есе полягає у розвитку навичок самостійного творчого мислення і письмового викладу власних умовиводів. Есе має невеликий обсяг і не передбачає вичерпного трактування предмету дослідження. Нами було запропоновано критерії для оцінювання есе, де має бути представлено: виклад суті поставленої проблеми; самостійно здійснений аналіз проблеми з застосуванням концепцій і аналітичного інструментарію педагогіки, психології, мистецтвознавства, музикознавства; висновки, що

узагальнюють авторську позицію з означеної проблеми. Для підготовки есе студенту пропонується список базової і додаткової літератури, вимоги до оформлення.

Презентація є публічним розкриттям визначеної теми та застосовується для усного супроводу повідомлення. Презентація зазвичай містить текст, ілюстрації до тексту, звукові та відео фрагменти. Нами було запропоновано критерії для оцінювання презентації: рівень володіння музично-естетичними знаннями, уміння розкрити тему і викладати матеріал (обґрунтованість відбору матеріалу, використання первинних джерел, здатність самостійно осмислювати факти, структура й логіка викладу); уміння обґрунтовувати положення і висновки, чітко, лаконічно, оригінально формулювати проблему. Ці вміння свідчать про рівень сформованості образного мислення, здібності в усній формі, на основі отриманих знань, яскраво і переконливо викладати свої думки.

Колективний проект – це завдання, вирішення якого бере на себе невеликий студентський колектив. Найбільш доцільним є застосування цього методу на ансамблевих дисциплінах. Він формує у майбутніх фахівців уміння працювати в колективі та прислухатися до думки кожного.

Якість виконання визначених продуктів діяльності оцінюється в межах поточної або підсумкової діагностики викладачем або експертами за такими загальними критеріями: самостійність виконання; оригінальність постановки проблеми; рівень розкриття теми; обґрунтованість логіки викладу матеріалу; доцільність структури.

Оцінка рівня виконання презентації і колективного проекту, відповідно до поставлених цілей здійснюється викладачем, що визначає сформованість наступних умінь та навичок: уміння працювати з об'єктами вивчення, критичними джерелами, довідковою та енциклопедичною літературою; уміння збирати і систематизувати практичний матеріал; уміння логічно і грамотно викладати власні умовиводи і висновки; уміння користуватися сучасними комп'ютерними засобами; здатність створювати змістовні презентації або колективний проект на задану тему; здатність сприймати та спілкуватися з іншою особистістю на основі емпатії, толерантності, довіри, прагнення до співробітництва; уміння організувати діяльність від мети до результату; орієнтованість на професійну успішність.

Навченість та сформованість умінь студентів з дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)» здійснюється завдяки виявленню наявності у студентів: «гітарної культури», стильових особливостей інструмента; опанування методами вдосконалення художньої техніки гітариста; опанування знаннями та застосування принципів аранжування на гітарі за методикою В. Молоткова; опанування знаннями та застосування особливостей виконавського стилю О. Віницького (трактування гітари як оркестру); опанування знаннями та застосування методики створення композицій; визначення рівня обізнаності майбутніх фахівців щодо можливостей використання гітарних творів на уроках музики; стану готовності до професійної діяльності.

Визначення навченості та сформованості умінь передбачало проведення діагностування, що включало: опитування студентів (письмове у вигляді опитувальних листів й усне – бесіда) та аналіз творчих завдань (есе, презентацій, колективних проектів, самостійно вивчених творів). У дослідженні брали участь студенти I-III курсів факультету мистецтв ХНПУ імені Г.С. Сковороди з дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)».

Для діагностування умінь студентів з дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)» було розроблено індивідуальні творчі завдання, самостійні завдання, що відповідали таким темам:

- формування «гітарної культури» щодо стильових особливостей інструмента;
- методи вдосконалення художньої техніки гітариста;
- принципи аранжування на гітарі за методикою В. Молоткова;
- особливості виконавського стилю О. Віницького (трактування гітари як оркестру);
- методика створення композицій. Поетичний текст та його значення для аранжувальника.

Визначення тем за навчальною програмою передбачало опанування студентом такими вміннями:

- використовувати індуктивний та дедуктивний методи для аналізу поняття «гітарний жанр»;
- використовувати сучасні підходи у галузі анатомо-фізіологічних рухів, для вдосконалення художньої техніки гітариста;
- володіти видами музикування: конструювання акомпанементу (моделювання, варіативний підбір), імпровізацією;
- підбирати твори гітарного репертуару за функціональним критерієм: обрядові, світські побутові, концертні, театральні;
- працювати над аранжуванням, використовувати акордовий фонізм, фактурні засоби аранжування;
- створювати композиції за жанрово-стильовими різновидами сучасної музики (аранжування, власні гітарні твори за зразком);
- володіти технікою «fingerstyle», що поєднує класичну техніку гри з різними джазовими стилями: свінгом, блюзом, страйдом, джаз-роком, босса-новом, самбою;
- володіти методами та прийомами створення композицій.

Наведемо приклади індивідуально-творчих завдань. Завдання з теми 1, заняття 1:

- виконати акомпанемент до пісні муз. Є. Крилатова «Песенка о лете» з транспонуванням у тональності Соль мажор та Мі мажор, використовуючи прийоми гри арпеджіо і арпеджіато;
- підготувати цю пісню в ансамблевому виконанні;
- інтерпретувати твір Й.С. Баха «Волинка» у перекладі О. Солов'яненко, використовуючи прийоми гри барре;
- підготувати есе за темою «Нотний зошит А.-М. Бах»;
- інтерпретувати твір Ю.Шинкаренко «Парафраз на тему «Ах, вы сени мои, сени»», використовуючи прийоми гри легато та його різновиди.

Індивідуально-творчі завдання з теми 1, заняття 2:

– інтерпретувати твір О. Іванова-Крамського «Сумний наспів», використовуючи прийом гри вібрато;

– підготувати есе за темою «Ліричні та колискові пісні»;

– інтерпретувати твір С. Ільїна «Тангоманія», використовуючи прийоми гри глісандо;

– підготувати презентацію до музичного твору за темою «Аргентинське танго»;

– інтерпретувати твір «Йшло дівча лужками» в обр. Ю. Шинкаренко, використовуючи прийом гри флажолет.

Індивідуально-творчі завдання з теми 4, заняття 1:

– створити композицію з гітарних творів танцювальних жанрів, які мають синкоповані ритми – слоу-фокс, рок-н-рол – за В. С.Маниловим;

– підготувати презентацію за темою «Танці ХХ ст.»;

– інтерпретувати твір Ф.Тарегі «Розіта» (полька);

– інтерпретувати твір У. Мачневої «Українська фантазія».

Індивідуально-творчі завдання з теми 4, заняття 2:

– інтерпретувати твір Ронкалі «Менует» (двоголосна фактура);

– інтерпретувати твір Й.С. Баха Бурре мі-мінор із лютневої сюїти № 1 (триголосна фактура);

– підготувати колективний проект (виконання ансамблем триголосної фактури).

Прикладами завдань для самостійної роботи є:

– підібрати гітарний репертуар українських композиторів для використання у творчих завданнях для роботи з учнями. Скласти таблицю;

– навести приклади застосування творів гітарного мистецтва на уроках музики у загальноосвітній школі. Скласти таблицю;

– підібрати твори гітарного репертуару за їх функціональністю: обрядові, світські, побутові, концертні, театральні. Скласти таблицю;

– вибірково ознайомитися з музичними творами у перекладі для гітари сучасного композитора – І. Варфоломєєва. Проаналізувати які прийоми були застосовані при створенні аранжувань (акордовий фонізм, фактурні засоби, гармонійні схеми);

– робота над собою за методом Ф. Александера, що починається з пильного самоспостереження. Заведіть щоденник і пишть будь-які прояви неадекватних емоцій та закріпів, які ви помічаєте за собою у повсякденній діяльності і під час інтерпретації музичних творів. Пильно стежте за проявами невідповідних зусиль під час виконання музичного твору. Чи не дерев'яніє у вас шия, не відтягується назад голова, не німіють плечі, не зменшується спина, не напружуються коліна, не завмирає в грудях дихання? Рекомендуйтеся грати перед дзеркалом.

Висновки. Як бачимо, відбір діагностичних засобів для визначення навченості, сформованості умінь студентів з дисципліни «Основний музичний інструмент (гітара)» був орієнтований на формування складників спеціалізовано-професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Предметом подальших статей має бути опис проведеного експерименту та його результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвеева О. О. До проблеми діагностики соціально-професійної компетентності майбутніх учителів музики / О. О. Матвеева // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 3. – Бердянськ: БДПУ, 2015. – С. 182–190.
2. Сучасні композитори України: довідник сучасних композиторів України. Випуск 1. // Керівник проекту К. Цепколенко. – Одеса: Асоціація Нова Музика, 2002. – 220 с.

REFERENCES

1. Matvieieva O. O. (2015) Do problemy diahnostryky sotsialno-profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky [The problem of diagnosing the social and professional competence of future music teachers] // Scientific notes of the Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical sciences, 2015, Is. 3. P. 182–190 (in Ukrainian).
2. Tsepkoenko. K. (Eds) (2002) Suchasni kompozytory Ukrainy: dovidnyk suchasnykh kompozytoriv Ukrainy [Contemporary Composers of Ukraine: A Guide to Modern Composers of Ukraine]. Is. 1. Odesa: Asotsiatsiia Nova Muzyka (in Ukrainian).

Diagnosing the specialized and professional competence of future teachers of musical art by means of guitar art**O. A. Matveyeva, A. V. Martemianova**

Abstract. The article defines the composition of competence, which combines knowledge, skills, attainments, manifested in student learning, value orientations and personal qualities. Its graphic representation is proposed in the form of an Euler-Venn diagram. The definition of the specialized and professional performing competence of future teachers of musical art is given, which includes competences: solo (interpretative, analytical, technical, stage) and ensemble. Examples of the means of its diagnosis are represented in classes on the discipline "The basic musical instrument (guitar)".

Keywords: *composition of competence, specialized and professional competence, future teachers of musical art.*

Диагностирование специализированно-профессиональной компетенции будущих учителей музыкального искусства средствами гитарного искусства**О. А. Матвеева, А. В. Мартемьянова**

Аннотация. В статье дано определение состава компетенции, которая сочетает знания, умения, навыки, проявляющиеся в обученности студентов, ценностные ориентации и личностные качества. Предложено ее графическое изображение в виде диаграммы Эйлера-Венна. Дано определение специализированно-профессиональной исполнительской компетенции будущих учителей музыкального искусства, которая включает компетенции: сольные (интерпретационную, аналитическую, техническую, сценическую) и ансамблевую. Представлены примеры средств ее диагностирования на занятиях по дисциплине «Основной музыкальный инструмент (гитара)».

Ключевые слова: *состав компетенции, специализированно-профессиональная исполнительская компетенция, будущие учителя музыкального искусства.*